INTERVIEW

5 JULI 2022

Het allermooiste licht

Een gesprek met Ann Veronica Janssens

Kathleen Weyts

PRAKTISCHE INFO

23:56:04, Pantheon, Parijs, paris-pantheon.fr

Permanente installatie, Chapelle Saint-Vincent, Grignan

entre le crépuscule et le ciel, tot 9 oktober 2022, Collection Lambert, Avignon, collectionlambert.com

5766 chemin des Trious, tot 11 september 2022, Fondation CAB, Saint-Paul-de-Vence, fondationcab.com

Overzichtstentoonstelling, van 6 april tot 30 juli 2023, Pirelli HangarBicocca, Milaan, pirellihangarbicocca.org

not one girl I think
who looks on the light of the sun
will ever
have wisdom
like this
—Sappho[1]

'Het allermooiste licht, is het licht van de zon, of liever het licht dat de aarde omvat. Dat is het levendigste, meest veranderlijke licht dat er bestaat. Het licht dat ons ontsnapt en dat we niet kunnen controleren', geen kunstenaar spreekt gepassioneerder over licht dan Ann Veronica Janssens. Meer dan sculpturen zijn haar werken uitnodigende gestes die de toeschouwer in een steeds wisselende verhouding tot de omgeving plaatsen: ontwricht, verwonderd, verrukt, steeds weer verrassend. Deze zomer kan je Frankrijk doorkruisen in het voetspoor van haar installaties: van het Panthéon in Parijs, via de Chapelle Saint-Vincent in Grignan en de Fondation Lambert in Avignon naar de Fondation CAB in Saint-Paul-de-Vence. Tussen de verschillende opstellingen door voert ze testen uit in Milaan, waar ze in het voorjaar van volgend jaar een tentoonstelling presenteert in Pirelli HangarBicocca. Ik tref haar op een zonnige dag in haar Brusselse studio met zicht op een weelderig groene tuin.

De uitnodiging om een installatie te maken in het Parijs Panthéon is bijna presidentieel. Zowel fysiek als historisch is dit gebouw waar Frankrijk zijn allergrootste burgers een erebegraafplaats geeft (vooral mannen, maar ondertussen ook een aantal vrouwen, waaronder Marie Curie, Simone Veil, Germaine Tillon en Joséphine Baker, kw), een intimiderende plek. 'Philippe Bélaval, de voorzitter van het Centre des monuments nationaux, gaf me een open invitatie, want ik mocht uit de talrijke monumenten een plek kiezen voor een interventie, al ging zijn voorkeur uit naar het Panthéon. De crypten spreken natuurlijk tot de verbeelding, maar het was vooral de aanwezigheid van de slinger van Foucault, de geweldige ervaring die ons het tastbare bewijs levert dat de aarde roteert, die mij pioneerde voor een interventie.' De titel van Janssens' installatie *23:56:04* refereert aan de tijd waarin de aarde een volledige omwenteling om haar as maakt. 'Ik wou een heel eenvoudige ingreep realiseren, een subtiele infiltratie die tegelijkertijd zeer actief is. Ik plaatste een grote, niet getinte spiegel van bijna tien meter diameter onder de koepel en de slinger. De installatie is bijna immaterieel en onzichtbaar, maar ze onthult de architectuur op een verwonderlijke manier en wekt een spanning op tussen de adembenemende gezichtspunten. De reflectie van de spiegel creëert, wanneer je hem benadert, zachtjesaan een sensatie van desoriëntatie en duizeligheid zoals je die ervaart boven een afgrond. Het zet de architectuur als het ware in beweging, terwijl alles tegelijkertijd uitdijt. De sublieme trilling van de slinger en de reflectie zorgen voor een hypnotiserend effect dat nog versterkt wordt door de krachtige weerkaatsingen van de architectuur en de omgekeerde details van de ruimte. De verschillende elementen werken heel natuurlijk op elkaar in. Ik heb gevraagd om op bepaalde dagen, wanneer de zon in het verlengde van de ingang staat, de deur voor korte tijd half te openen, zodat de zonnestralen de ruimte kunnen binnendringen en de slinger kunnen raken.'

Ann Veronica Janssens, installatiezicht *5766 chemin des Trious* bij Fondation CAB, 2022, © Andrea Rossetti, courtesy Esther Schipper

Janssens brengt niet alleen de installatie binnen in het Panthéon, maar koppelt er een tot de verbeelding sprekend programma aan van performances en lezingen. 'Ik vroeg choreografe Catherine Contour, die in haar creaties rond hypnose werkt, om een voorstelling te maken voor het werk. En ik nodigde kunsthistoricus Pascal Rousseau uit om te spreken over hypnose en de verbanden met de kunstgeschiedenis. Hij maakte in 2003 in het Musée d'Orsay de tentoonstelling *Aux origines de l'abstraction (1800-1914)*, (waarvoor hij ook Ann Veronica Janssens uitnodigde, de eerste keer dat een hedendaagse kunstenaar werk mocht presenteren in het museum, kw) en in 2015 presenteerde hij de tentoonstelling *Cosa Mentale, Art et télépathie aux XXe siècle* in Centre Pompidou Metz. Recent bracht hij een lijvig boek uit over hypnose, waarin wordt ingegaan op de geschiedenis en de invloed van hypnotische theorieën en technieken op artistieke creatie. In september en oktober plannen we publieke lezingen van *One Million Years Before and After J.C.* in samenwerking met de One Million Years Foundation van On Kawara. Spijtig genoeg zijn de middelen beperkt, want ik had graag nog veel meer evenementen en ontmoetingen kunnen organiseren in deze context; ik had bijvoorbeeld graag samengewerkt met een geomagneticus voor een interventie.' Janssens laat niets aan het toeval over en waakt nauwgezet over de opstelling van haar werk. Toen ze vernam dat het monument zich geen bewakers kan veroorloven en in de plaats een systeem van laserdetectoren wou installeren, deed ze een tegenvoorstel. Haar dochter Léone François maakte op haar vraag een geluidsinterventie, een serie onomatopeeën, die geactiveerd wordt zodra mensen de spiegel te dicht naderen. Het is niet de eerste keer dat Janssens op deze wijze de museale werking naar haar hand zet. In de collectieopstelling die ze in 2017 maakte in het S.M.A.K. liet ze de beveiliging bij het werk van Sol LeWitt vervangen door de mooie stem van John Baldessari. 'Bewakingssystemen in musea zijn vaak onnodig agressief, terwijl het ook heel subtiel kan met een geluidswerk dat op een lichte manier ingrijpt.'

Uit het omschrijven van haar werk als eenvoudige gestes of subtiele ingrepen weerklinkt niet alleen de bescheidenheid die Ann Veronica Janssens kenmerkt, maar ook en vooral de liefdevolle en nauwkeurige werkwijze waarmee ze elementen als licht, kleur, lucht, materie en beweging met elkaar in interactie laat treden. Haar projecten zijn nooit kant-en-klaar, maar krijgen vorm naargelang de context waarin ze gepresenteerd worden. Soms nemen ze vele maanden van testen en onderzoeken in beslag, waarbij ze zowel ingenieurs, architecten als wetenschappers inschakelt om tot het gewenste resultaat te komen. 'Ik haal de kennis waar ze voorhanden is', zo stelt ze. Een van haar allermooiste en meest generreuze realisaties is de permanente installatie in de dertiende-eeuwse romaanse Chapelle de Saint-Vincent in Grignan, een dorp in de Provençaalse Drôme in de buurt van de Mont Ventoux. 'Om het werk in de kapel optimaal te ervaren, zou je er 24 uur moeten kunnen doorbrengen, zodat je het ochtendlicht, de middagzon en het invallen van de avond kan ervaren, want het is indrukwekkend hoe de omgeving transformeert.' Ze paste er een heel nieuw procedé toe en liet vier monolieten van glaspasta op traditionele wijze verzegelen in vier ramen van het gebouw, net iets kleiner van omvang zodat ze licht en een zachte luchtstroom doorlaten, en verschillend van kleur volgens hun positie. Zo ontstaat er een schitterend kleurenspel op de muren van de ruimte, in dialoog met de windrichtingen en de wijze waarop de zon zich verplaatst doorheen de dag: goudroze in het oosten, fluorescerend groen-geel in het zuiden, amber in het westen, kobaltblauw in het noorden. 'Het was een geschenk om dit project angeboden te krijgen. Ik had het genoegen te kunnen samenwerken met Prof. ir. Rob Nijsse, een hoogleraar architectuur en glas van de Universiteit van Delft, en met ingenieur Jan Fordeyn, die ook kunsthistoricus is en een scriptie schreef over landartkunstenaar Robert Smithson. De monolieten werden vervaardigd in Tsjechië en vergden enkele maanden van drogen en polijsten. We maakten eerst een testopstelling en toen deze eenmaal was gevalideerd, werden de andere drie glaspasta-monolieten in productie genomen. We installeerden de oculus terwijl de façade in de schaduw lag, maar toen we terugkwamen van de lunchpauze leek het of er zich een spinnenweb gevormd had op het glas. Het cement waarmee we het glas verzegeld hadden was nat en koud, maar tijdens de lunch was de zon gedraaid en vond er een thermische shock plaats op het spanningspunt tussen twee bogen, waardoor er een barst ontstond. We moesten een nieuw ontwerp maken van de profielen en het werk opnieuw vervaardigen, rekening houdend met onze bevindingen. Het kostte ons drie jaar om dit project te voltooien. Gelukkig werkte ik met een geweldig team en was er ook veel steun van de opdrachtgevers, wat bij openbare commissies niet altijd vanzelfsprekend is. Ik ben erg blij met het eindresultaat, de ruimte is permanent toegankelijk en altijd in beweging.'

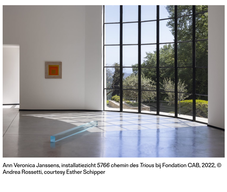

Ann Veronica Janssens, installatiezicht *5766 chemin des Trious* bij Fondation CAB, 2022, © Andrea Rossetti, courtesy Esther Schipper

In 1974 organiseerde Yvon Lambert in zijn galerie in de rue de l'Échaudé in Parijs een tentoonstelling met Dan Flavin. Het was de eerste in een legendarische reeks met avant-gardekunstenaars als Sol LeWitt, Carl Andre, Robert Barry, Lawrence Weiner, On Kawara..., die in de jaren 60 en 70 furore maakten. Tussen Flavin en Lambert ontspon zich een extensieve correspondentie. De tekeningen van het lichtwerk *(for Yvon Lambert)* dat de kunstenaar wilde realiseren, gingen jammerlijk verloren ergens tussen New York en Parijs. Jaren later doken ze weer op in documentaire foto's uit de collectie van het Parijse Musée National d'Art Moderne, dat in de jaren 70 regelmatig aan fotografen de opdracht gaf om Parijse galerieshows te documenteren. Deze zomer vormen ze samen met enkele emblematische werken van Flavin het uitgangspunt van een tentoonstelling in de Fondation Lambert in Avignon, waar de collectie van de kunsthandelaar sinds 2000 een schitterend onderkomen kreeg. Ann Veronica Janssens werd door curator Stéphane Ibars uitgenodigd om er in dialoog te treden met Flavins werk. Een invitatie waar ze graag op inging en die uiteindelijk uitmondde in een dubbelexpo in samenwerking met de Fondation CAB in Saint-Paul-de-Vence, die eveneens een belangrijke groep werken van sleutelartiesten uit dezelfde periode herbergt.

Ann Veronica Janssens, installatiezicht bij Chapelle Saint Vincent Grignan, © Ann Veronica Janssens, 2013, foto © Isabelle Arthuis, © courtesy editions Ronny Van de Velde

Een feest is het om het zuiderse licht te zien infiltreren in Janssens werk, dat in Avignon de hele eerste verdieping inneemt. 'Als ik een project voorbereid, heb ik altijd de indruk dat ik van nul start. Ik laat de ruimte en de context waarin ik me bevind op me inwerken. In de Fondation Lambert hield ik van de sfeer op de eerste verdieping, waar ik de 26 ramen openzette zodat het natuurlijke licht – zo intens in het zuiden van Frankrijk – de ruimte kan vullen.' Net zoals een choreograaf dansers samenbrengt, plaatst Janssens haar werken nauwgezet in de ruimte, zich daarbij inbeeldend hoe de bezoekers zich straks tussen de werken kunnen bewegen. De werken die zich, naargelang de manier waarop je ze benadert, de weersomstandigheden en het tijdstip van de dag, steeds anders gedragen. 'Ze moeten op elkaar inspelen en naar elkaar verwijzen, er moet een spanning ontstaan tussen de leegtes, zo ontwikkelt er zich een dialoog. Bij het opstellen tracht ik naar de essentie te gaan. Dat vraagt opofferingen, het is als het monteren van een film, je moet op de juiste plaats knippen.'

De dialoog met Flavin vat ze eerder op als een resonantie. Ze herinnert zich niet meer wanneer ze voor het eerst werk van hem zag, maar de opstelling van Flavins werk in een aaneenschakeling van ruimtes in de Villa Panza in het Italiaanse Varese heeft duidelijk een onuitwisbare indruk nagelaten. 'Voor mij is Giuseppe Panza de belangrijkste verzamelaar van lichtkunstenaars. In zijn verzameling zit prachtig werk van James Turrell, Maria Nordman, Robert Irwin... en gelukkig bleven de in-situwerken na zijn dood op hun plaats. Deze collectie moet je echt zien, het is prachtig!'

Ann Veronica Janssens, installatiezicht *entre le crépuscule et le ciel* bij Collection Lambert, 2022, foto © Blaise Adilon, courtesy Collection Lambert

Voor de inhuldiging van WIELS nodigde het kunstencentrum in 2016 een aantal kunstenaars uit om een film te maken. Ann Veronica Janssens greep de gelegenheid aan om een eerbetoon te brengen aan Joseph Plateau (1801-1883), die de fenakistiscoop ontwikkelde, een apparaat waarmee hij een reeks tekeningen in beweging kon zetten, de basis van de latere cinematografie. De Brusselse natuurkundige werd beroemd door zijn ontdekking van het fenomeen van de lichtnawerking, een natuurkundig verschijnsel waarbij een beeld nog korte tijd na de waarneming op het netvlies blijft hangen. Plateau staarde voor een van zijn experimenten gedurende 25 seconden met het blote oog naar de zon. Hij liep er blijvende schade door op. Maar dat staren naar de zon inspireerde Janssens voor het filmen van een eclips. Het was zo'n buitengewone ervaring dat ze in de daaropvolgende jaren verschillende plaatsen in de wereld opzocht waar een eclips plaatsvond. 'Ik heb er ondertussen acht gezien en het is telkens een totaal andere gewaarwording. Eerst en vooral is het een geweldig avontuur om op de juiste plek te geraken, een expeditie. Je moet rekening houden met de weersomstandigheden en uitzoeken waar precies de afspraak met de uitlijning van de planeten zal plaatsvinden. Als het zover is, zijn er verschillende fenomenen waar te nemen. De vogels zwijgen, de temperatuur verandert, het wordt kouder, de bloemen sluiten zich en aan de horizon zie je een prachtige schemering. Je wacht, je kijkt, je ziet de maan langzaam voor de zon schuiven, tot er slechts een dunne lichtstreep rest en dan volgt de laatste flits van de zon. Dan verschijnen de parels van Baily, als diamanten. Het is sublieem. In Spitsbergen zagen we de schaduw van de zonnewind over het ijs waaien, iets wat ik nog nooit eerder had gezien. Getuige zijn van een eclips is een wonderlijke ervaring die je verbindt met het universum. De laatste verduistering die ik heb waargenomen was in Chili, waar ik mijn studenten van de Ecole de Beaux-Arts in Parijs mee naartoe nam, zodat zij dit prachtige moment van onderdompeling in licht op de schaal van het heelal konden meemaken.

In het voorjaar van 2023 zal ze de ruimte van Pirelli HangarBicocca inpalmen. Het wordt een grote overzichtstentoonstelling met sculpturen, video's, geluids- en immersieve installaties en een reeks nieuwe werken. Ook hier organiseert ze testsessies. 'Ik wil er een soort van groot laboratorium neerzetten. Het is een erg donkere ruimte maar ik ga de deuren openen, zodat er natuurlijk licht binnenvalt.' De aaneenschakeling van projecten leidt bij Janssens in ieder geval niet tot een eindeloze herhaling. Elke tentoonstelling die ze neerzet nodigt weer uit tot een nieuwe ervaring, voor de toeschouwer, maar ook voor de kunstenaar zelf. 'Ik hoop dat ik mezelf kan blijven vernieuwen, mijn installatieprotocols zijn voortdurend in ontwikkeling. Er zijn vandaag zoveel nieuwe technologieën te testen, er valt zoveel nieuwe kennis te vergaren. Zo werk ik vandaag aan een heel spannend project dat geïnitieerd werd door onderzoeker María Boto Ordoñez, die een labo leidt aan het Gentse KASK. Ze doet onderzoek naar structurele kleurexperimenten. Structurele kleuring produceert kleur door microscopisch gestructureerde oppervlakken in lagen die dun genoeg zijn om te interfereren met zichtbaar licht. De wisselwerking van licht is verantwoordelijk voor verschijnselen als irisering of snelle kleurveranderingen. In samenwerking met María, maar ook met Heleen Sintobin en mijn vriendin en medewerkster Emilie Lecouturier, ontwikkelen we nieuwe experimentele procedés. We maken films van melanine en ik veroorzaak 'incidenten' om de kleuren te doen flikkeren of nieuwe formaties te laten ontstaan. Het gamma natuurlijke kleuren is breder dan dat van de gebruikelijke pigmenten. Dit onderzoek naar biomimetische oppervlakken zal uiteindelijk ingang vinden in de industrie. Maar we zijn er nog niet in geslaagd om het te fixeren. Ik laat het toeval een rol spelen en veroorzaak kleine ongelukjes tijdens het proces waarin de kleur ontstaat. Het is extreem fragiel werk, een vingerafdruk volstaat om alles teniet te doen. Maar het is net dit breekbare stadium dat me interesseert, dit moment waarin de vorm verschijnt en net zo goed weer kan verdwijnen, een beetje zoals de installatie *Untitled (glitter)*, als er iemand overheen loopt, is het kapot, het beeld is beschadigd en moet uitgewist en opnieuw gemaakt worden. Zo presenteert het werk zich oneindig, elke keer anders. Ik hou van deze werken omdat ze open zijn en je niet weet wat je kunt verwachten, zoals het leven.'

Ann Veronica Janssens, Green, Yellow and Pink, 2017, foto © Andrea Rossetti, courtesy Esther Schipper

[1] Sappho, *If Not, Winter*, fragment 56, vertaald door Anne Carson

contemporary art festival middelburg
13|14|15 AUG
Koop de gids hier
100 Jaar
José Verweerch
17.Sept.–13.Nov.2022
www.joseverweerch.be
PHOTO TWENS 2022 | 17th edition
LEUVEN (BE) 9 – 25 SEPT.
Stilleoskaars
Mu.ZEE

Deze website gebruikt statistische en functionele cookies om uw ervaring te verbeteren.
U accepteert het gebruik van cookies wanneer u op 'aanvaarden' klikt of wanneer u zich aanmeldt als abonnee.
U kan ook onze cookie policy raadplegen.
AANVAARDEN